

DET 19. ÅRHUNDREDE

Henning Dehn-Nielsen: *Christian 8. Konge af Danmark, Konge af Norge*. (Sesam, 1999). 216 s., 229 kr.

Lars Roar Langslet: *Christian Frederik. Konge af Norge (1814)*. (Cappelen, 1998). 217 s., 329 NOK.

Lars Roar Langslet: *Christian Frederik. Konge af Danmark (1839-48)*. (Cappelen, 1999). 272 s., 329 NOK.

Bodil Bundgaard Rasmussen, Jørgen Steen Jensen og John Lund (red.): *Christian VIII og Nationalmuseet. Antikker, mønter og medaljer*. (Nationalmuseet, 1999). 180 s., 188 kr. (I kommission hos Aarhus Universitetsforlag).

I en konservativ tidsalder er der intet mærkeligt i, at der udgives megen litteratur med royalistisk substans. Det gælder også i historieskrivningen, hvor interessen for forgangne monarker og deres familier i de seneste år er blomstret gevaldigt op. Spørgsmålet er dog, om der i den megen litteratur vindes nye videnskabelige indsigter, eller om der i kraft af tidsånden alene er tale om subtil kongerøgtelse – en idealistisk dyrkelse af Gud, Konge og Fædreland iklædt videnskabelige gevandter?

Christian 8. (1786-1848, konge i Norge 1814 og i Danmark 1839-48) er blevet benådet med flere værker de seneste år. Hvor tidligere monografier om kongen har taget enkelte tidsafsnit op, er der nu blevet rum for hele to biografier om prinsens og kongens samlede livsforløb. Den første var den norske kulturskribent og tidligere kulturminister Lars Roar Langslets værk, hvis første bind udkom i 1998 og det andet året efter. I 2000 er begge værker samlet i en dansk oversættelse udgivet af Gyldendal. Hertil kom så i 1999 den danske kulturhistoriker Henning Dehn-Niel-

sens noget mindre biografi på forlaget Sesam. Endelig må nævnes Nationalmuseets lille antologi om Christians antikvariske interesser. Denne bygger på omarbejdede foredrag fra et symposium, Nationalmuseet afholdt i 1998 for at højtideligholde 150-året for kongens død. Skønt det helt anderledes forlæg følger den sidste sig pænt til de øvrige ved at følge kongens museale interesse fra barndom til død.

Disse bøger er særlig interessante, fordi de udkommer blot få år efter færdigudgivelsen af Christians dagbøger og optegnelser fra kongeaarene i Danmark, og fordi vi med Langslets og Dehn-Nielsens værker får anlagt såvel en norsk som en dansk opfattelse af hele kongens livsforløb.

Henning Dehn-Nielsens bog er udsendt af forlaget Sesam, der tidligere har udgivet monografier om Frederik 6. og Frederik 7. Ligesom disse, der er forfattet af Jan Møller, er Christian 8.-bogen en populærhistorisk indføring i kongens liv og samtid. Bogen er logisk opbygget ved med afsæt i et kronologisk forløb at fokusere på særlige temaer. Det giver et godt overblik over bogens indhold. Desuden er bogen forsynet med slægts-tavle, korte biografier over fremtrædende personer m.v. i kongens regeringstid, en nyttig lille oversigt over kongens riger og lande samt litteraturliste og personregister.

Dehn-Nielsens bog bygger især på dansk litteratur og trykte kilder. Foruden Axel Linvalds uomgængelige bøger om prins Christian støtter den norske vinkel sig dog alene på norske oversigtsfremstillinger. Det viser sig at være lidt for lidt, selv om resultatet er blevet en nogenlunde tilforladelig fremstilling af prinsens og kongens hele livsforløb.

Netop som populærhistorisk værk vil den utvivlsomt blive læst flittigt af almindeligt historisk interesserede, der er bogens erklærede målgruppe. Qua dette anlæg finder faghistorikere med indsigt i perioden næppe meget af interesse. Tværtimod synes bogen lidt tam ved ikke at stikke dybt i analyserne. Bagsiddetekstens proklamation om, at det er »lykkedes forfatteren at komme bag facaden på den elegante og statelige, men i virkeligheden antiliberala konge«, holder ikke. Den kongelige facade falder aldrig, og det lykkes ikke Dehn-Nielsen at formidle den sene enevældes væsen og natur. Som et eksempel på det sidste kan anføres afsnittet »Omsorg for de svage«, der blot fylder 20 linjer (s. 116). Her fremhæves kongens »ægte humane indstilling«, blandt andet fordi han allerede som tronfølger påtalte dårlige forhold i hospitaler, fattighuse og fængsler. Karakteristik og argumentation hænger ikke sammen uden en vurdering af, hvorfor prinsen/kongen besøgte de offentlige institutioner på sine rejser.

Hensigten med Dehn-Nielsens bog bliver mere grumset, idet han udnytter udgivelsen af Christian 8.s dagbøger til at identificere kongens mange elskerinder og sammentælle mængden af stævnemøder, »undertiden flere samme dag« (s. 44). Dehn-Nielsen sætter dog ikke kutymen med kongelige maitresser i perspektiv, men kaster mange sider i hovedet på læseren med spørgsmålet om, hvad »en frit fabulerende skønlitterær forfatter ikke kunne udlede heraf?« Jeg ved det ikke. At Dehn-Nielsens analyser i denne sammenhæng er under vore dages ugebladsniveau, føler jeg mig dog ret sikker på, ligesom dagbøgerne helt sikkert kunne udnyttes meget bedre.

Dehn-Nielsen nævner korrekt i sit forord, at der i tidens løb er hæftet mange, vidt forskellige karakteristikker på Christian 8.: fra ufolkelig, uvederheftig,

smålig, konfliktsky, nydelsessyg og selvglad til pragmatisk, begavet, myreflittig, statelig, humanistisk og menneskelig. »Sandheden«, skriver Dehn-Nielsen, »ligger muligvis midt imellem. Muligvis. For alt afhænger jo af øjnene, der ser.« I sin konklusion giver Dehn-Nielsen det skudsmål, at kongen var født og styrede alt for sent: Politisk hørte han hjemme i 1700-tallet. Muligvis, tænker man, og når det også hedder, at han var »Danmarks måske smukkeste og antagelig mest arbejdsomme konge«, kan læseren vistnok kun atter med forfatteren tænke: Muligvis.

Man kommer unægteligt både længere og dybere ned i stoffet og fortolkningerne med Lars Roar Langslets Christian 8.-biografi.

Lars Roar Langslet beskrives på omslaget som »en af Norges fremste kulturskribenter«: universitetslektor, mangeårig kulturjournalist ved *Aftenposten*, og desuden kultur- og videnskabsminister 1981-86. Langslet var som en fremtrædende Høyre-mand medlem af Stortinget fra 1969 til 1989. »Langslets virke har hvilet på et politisk og kulturelt engagement med rod i dansk-norsk fællestid (1380-1814)« hedder det i *Den store danske encyklopædi*.

Langslets ambition er den samme som Dehn-Nielsens, nemlig dels at nå frem til et bredt publikum, dels at vise sammenhængen i Christians livsforløb. Men Langslets udgangspunkt er unægteligt bedre. Den norske litteratur kender han til bunds, og han har sat sig grundigt ind i den danske litteratur. Desuden har han med stort udbytte foretaget solide arkivstudier. Langslets værk er således tydeligvis frugten af et intenst forskningsforløb, der som erklæret udgangspunkt blandt andet har haft det formål at rehabilitere Christians norske tid i 1813-14 som prins og statholder henholdsvis konge. Som en irra-

tionel projektion af nordmænds sårede selvforståelse fik Christian Frederik i mange nordmænds øjne allerede i sensommeren og efteråret 1814 et eftermæle som en lunken, forræderisk teaterkonge – »en dansk fløteskjegg« (bd. 1, s. 198). Traditionen blev cementeret af Henrik Wergeland i værket *Norges Konstitutions Historie* (1841-43) og senere videreført af norske venstrehistorikere som især J.E. Sars og Halvdan Koht. Ifølge denne tradition kæmpede Christian Frederik overhovedet ikke for norsk selvstændighed, men spillede et dobbeltspil for at sikre en senere forening af Danmark og Norge. Langslets mission er således et ideologisk opgør med venstretraditionen i norsk historiskrivning, et opgør, der delvist har været fremført tidligere af blandt andre Sverre Steen, Jens Arup Seip og Knut Mykland, men som med Langslets værk nu foldes ud med fuld styrke.

Langslets projekt er overbevisende, men ikke uproblematisk. Grundigt argumenterende viser han, hvordan Christian Frederik, da han som Frederik 6.s politisk og militære uerfarne fætter blev sendt til Norge som statholder, tog et fast greb om udviklingen, arbejdede i døgn drift, spillede åbent og i kulissen, kort sagt arbejdede som en snusfornuftig realpolitiker i et spil, der som følge af stormagtsspillet om fredsslutningen og svensk militærstyrke var dømt til at tabes. Men Christian Frederik og store dele af den norske elite (købmænd m.v., embedsmænd) og menigmand troede på friheden, og som situationen skred frem efter freden i Kiel, søgte Christian Frederik alle tænkelige udveje for at forhindre overdragelse af Norge til den svenske tronfølger Carl Johan. Konklusionen er klar: Christian Frederik blev modnet i det hektiske år, og »Norge ble også annerledes gjennom samlivet med ham, sterkere, tryggere og mere selvbevisst.« (bd. 1, s. 195).

Christian Frederik kommer i denne nytolkning til at fremstå som Norges frihedskonge til overmål. Hovedstrøget i Oslo hedder fortsat Carl Johan, helten har hidtil måtte nøjes med at lægge navn til en afsidesliggende gangsti. I 1995 blev der rettet op på forholdet, da der blev rejst en statue af Christian Frederik i Moss, ligesom Thorvaldsens buste af ham fra 1821 i efteråret 1998 blev indkøbt af den norske regering og opstillet ved den norske statsministers kontor. Christian Frederik er på få år blevet til en heltkong: Helten, der efter »den lange mørke nat« siden 1380 genetablerede Norges selvstændighed.

»Det dristige spillet han drev igjennom, gav Norge gevinster som ble vendepunktet i vår nyere historie: Vi fikk vår grundlov, som la fundamentet for et helt nytt styringsmønster, nasjonal selvstendighet, folkestyre, likhet i rettigheter – den mest avanserte grunnlov i noe europeisk land på den tiden, men også den mest slitesterke, for vi har den fremdeles.« (bd. 1, s. 11). Ifølge omslaget er dette ordret citeret af statsminister Kjeld Magne Bondevik i hans 17. majtale på Eidsvoll i 1998, vel at mærke, inden Langslets bog udkom.

Det er store ord. »Men han hadde tapt. Norge var til slutt blitt Sveriges bytte« hedder det modererende i indledningen til værkets 2. del om prins og kong Christians år i Danmark fra efteråret 1814 til 1848 (bd. 2, s. 9). Værkets fokus, prinsens og kongens hele livsforløb, betyder, at den nye »mørke tid«, unionen med Sverige, forlades, og blikket rettes mod Danmark, hvor prinsen forvises til guvernør over Fyn for ikke »at bli samlingsmerke for en liberal opposisjon som allerede hadde begynt å røre på seg.« (bd. 2, s. 13). Nogen egentlig liberal opposition var der nu ikke i Danmark i 1815, men der var masser af utilfredshed og uroligheder, der velorganiseret kunne have betydet

oprør, ja, måske revolution. I Langslets fremstilling bliver Christian sendt i eksil i Odense »i omgang med likegyldige mennesker uten dypere interesser for åndsliv og politikk. Prinsen må ha kjedet seg enormt.« (bd. 2, s. 17). Det var næppe den odenseanske elites mening, og det interessede i hvert fald ikke nordmændene dengang, men i dag er det citerede underforstået: Sådan behandler man da ikke Norges frihedshelt!

Ved det skifte i fokus, der naturligt følger af Christians returnering til Danmark, forlades også den norsk-svenske arena. Christian Frederiks store indsats og betydning i den korte tid i Norge lader sig med andre ord kun fremhæve ved at borttænke årene frem til unionsopløsningen i 1905. »Den nye unionen som 1814 endte med, kom til å sette langt svakere spor.« (bd. 1, s. 195). Uden inddragelse af perioden 1814-1905, om end nok så kortfattet, forbliver dette imidlertid alene en påstand.

Skildringen af Christians danske tid forekommer korrekt og rimelig. Alligevel giver konklusionerne det indtryk, at idéen med »å vise sammenhengen i hans livsforløp« udspringer af værkets egentlige ærinde: at rehabilitere Christian Frederiks norske tid. »Mange trekk ved hans senere innsats i Danmark kan gi oss utdypet forståelse av den lederrollen han fylte så suverent i 1813-14. I begge faser var stormakternes jerngrep den viktigste grunn til at han ikke nådde det han ønsket.« (bd. 2, s. 7). Allerede i første del blev det flere gange fremhævet, at »oppgaven« i Danmark var uløselig, og at stormagterne hindrede ham i at »nå i mål med sitt reformverk« (hvilket reformværk?). Langslets vurdering af Christian 8. som dansk konge bliver kort sagt en støtte til Christians norske statholder- og kongetid 1813-14, mens denne periode omvendt ikke (med samme entusiasme!) bidrager videre til

forståelse af Christian 8.s enevældige regeringsførelse i Danmark 1839-48.

Disse indvendinger til trods har Langslet skrevet et storværk om Christian 8. og den sene enevælde. Hvor Dehn-Nielsen konkluderer (s. 114), at Christian fortabte sig i mange småting – og f.eks. var »ægte humant indstillet«, fordi han blandt andet tilså fængsler og fattighuse – vurderer Langslet fornuftigt, at »vi bør huske at det også var enevældets arbejdsstil; slik skulle en ansvarsbevisst fyrste opptre, med patriarkalsk omsorg for alle sider av sin oppgave.« (bd. 1, s. 56). Sådanne små bemærkninger gør Langslets arbejde til et værk, der stikker dybt og godt.

Grundstammen i Nationalmuseets Antiksamling og i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling er Christian 8.s omfattende samlinger, der blev grundlagt allerede i barneårene. Der var således ikke tale om en kortvarig samlermani, men et livslangt projekt. Nationalmuseets lille og gedigne skrift indledes med et interessant bidrag af Bodil Bundgaard Rasmussen om prinsens ophold i Italien 1819-21, hvorunder han blandt andet i Napoli erhvervede megen antik keramik. Nationalmuseets numismatiske ekspert Jørgen Steen Jensen følger op med en udredning af Christian 8. som samler af mønter og medaljer. De videnskabelige aspirationer og æstetiske interesser, der lå bag Christians opbygning af en solid samling af oldtidens mønter, skal her forbigås. Det forekommer langt mere interessant, at Christian opbyggede en kæmpe stor samling af revolutionære medaljer, »der er kongelig propaganda i kunstnerisk iklædning på højt plan« (s. 61). Christian koncentrede sig om perioden efter 1789, og nyere forskning har peget på, at hans interesse tog fart omkring 1810 med en gave fra kejser Napoleon. Mønter og medaljer, der var afledt af revolutioner, dvs.

fra Frankrig fra 1789 til 1847 og i øvrigt fra Schweiz, Spanien, Latinamerika, ja, hvor som helst, der havde været revolution, blev uanset æstetiske kvaliteter nidkært indsamlet. Alene den belgiske revolution 1830-31 omfatter godt hundrede medaljer. Jørgen Steen Nielsen skriver, at han ikke er i tvivl om, at særlig interessen for de belgiske medaljer lå i de norske erfaringer. Jørgen Steen Jensen henviser til Lars Roar Langslets værk: Som konge i Norge havde han stået i spidsen for den norske kamp, men var kun blevet mistænkeliggjort (og havde ikke fået en medalje). Måske følte han sig endog fortjent til en pension fra Norge, sådan som den midlertidige regent i Belgien havde opnået. Jensen konkluderer, at Belgien-eksemplet i samlingen »lader os få indblik i følelser, som diplomatiske hensyn og hoffets etikette normalt måtte lade henstå uomtalt.« (s. 60). Jørgen Steen Jensen har her fremhævet en side af Christians kulturelle interesser, der bestemt har bred relevans for den politiske historie. Emnet fortjener afgjort yderligere forskning – også før 1814! – hvilket formentlig kunne styrke forklaringerne på denne lidt besynderlige interesse for landets sidste enevældige konge.

Antologien rummer flere interessante bidrag, hvoraf kun skal fremhæves og anbefales en overordentlig kompetent artikel af stud.mag. Anne Haslund Hansen om det noget oversete emne: ægyptiske rariteter i Christian 8.s samlinger. Nationalmuseets antologi byder som et sobert videnskabeligt værk på gode overraskelser og fortjener at blive flittigt læst. Her føjes der nyt til et lille hjørne af Christian 8.s historie.

Samlet må det siges, at udbyttet af Henning Dehn-Nielsens bog er noget begrænset, at Lars Roar Langslets værk er herligt berigende ved sin syntese, men

ikke uproblematisk, og at Nationalmuseet har leveret indsigtfuld forskning på højt niveau, men i en begrænset tematik.

Det gælder Christian 8. som det gælder andre konger – og dronninger. Deres liv set i lyset af deres samtid er ikke nok, ligesom beskæftigelse med deres private affærer, herunder deres kulturelle interesser og deres intime liv, oftest kun har meget tvivlsom værdi. For en simpel betragtning kan det for eftertiden muligvis synes som et behageligt forhold, at f.eks. sladder og rygter endelig bekræftes, holdes i live – eller (i værste fald!) afkræftes. Hvis ikke biografier om royale personer skal forfalde til slet og ret underholdning, kongerøgtelse i sin sublimerede form, vil det uden tvivl være nødvendigt med nogle klare erkendelser af biografiernes vedkommenhed. Konger og dronninger er politiske personer. I en ikke så fjern fremtid vil historikere – måske på forlaget Sesam – kaste sig over studier af blandt andre Christian 10. og Frederik 9., der med familier begge blev særdeles godt ugebladsstof. Siden 1849 har kongen som bekendt i Grundloven været tildelt en fremtrædende plads i det politiske system. Fremfor interesse for monarkernes personlige liv og deres f.eks. kulturelle interesser må det derfor også blive vigtigere for historikerne at analysere demokratiets royale overhoveder såvel i et snævert politisk som i et bredt samfundsmæssigt perspektiv. Den konkrete stilling i det politiske liv påkalder sig med hensyn til regeringssammensætninger og loves udformning og vedtagelse naturligvis særlig interesse, men også de repræsentative funktioner, festligheders symbolik, ordensvæsen og lignende vil være vigtige bidrag til forståelse af det konstitutionelle monarki og dets funktionsmåde. Ellers bliver det bare kongerøgtelse, og så kan det være lige meget.

Kenn Tarbensen